

Examen HAVO

2015

tijdvak 2
woensdag 17 juni
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Dit examen bestaat uit 27 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende zes voorbeelden van invasies staan in willekeurige volgorde:

- 1 Het Duitse invasieplan van generaal Von Schlieffen mislukte door de Slag bij de Marne.
- 2 Julius Caesar trok Gallië binnen en voegde het toe aan het Romeinse Imperium.
- 3 Tijdens de derde kruistocht viel het leger van de Engelse koning Richard Leeuwenhart het noorden van het huidige Israël binnen en veroverde de stad Akko.
- 4 De Duitse generaal Christiansen werd na de succesvolle invasie van Nederland bevelhebber van de Duitse troepen.
- 5 Tariq Ibn Zayid viel met zijn Arabische troepen het Iberisch schiereiland (het huidige Spanje en Portugal) binnen en verspreidde daar de islam.
- 6 Francisco Pizarro veroverde direct na de ontdekking van Amerika het Incarijk in Peru voor de Spaanse koning.

- 2p 1 Zet deze zes invasies in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Stel, je doet onderzoek naar het Romeinse Rijk en je hebt twee onderzoeksvragen:

1 Wat was het verloop van de veldslag tegen de Nerviërs?

2 Welke waarden waren voor de Romeinen belangrijk?

Je komt tot de conclusie dat deze bron beter bruikbaar is voor de beantwoording van onderzoeksvraag 2, dan voor beantwoording van onderzoeksvraag 1.

3p **2** Licht je conclusie toe door:

- een argument te geven voor je twijfel aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron over het verloop van de veldslag en
- een voorbeeld te geven van de informatie over Romeinse waarden die deze bron bevat en
- een argument te geven voor de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron over de waarden van de Romeinen.

Gebruik bron 1.

Je kunt uit deze bron afleiden welk beleid de Romeinen voeren bij de uitbreiding van hun rijk.

2p **3** Geef aan welk beleid dat is en waardoor dit succesvol is geweest.

Prehistorie en oudheid

---

bron 1

De Romeinse veldheer Caesar schrijft in de tijd dat hij consul wil worden zijn boek *De Bello Gallico*. Hierin beschrijft hij een veldslag tegen de Nerviërs (een Germaanse stam uit het huidige België):

Maar de vijand toonde enorme moed, zelfs nadat hun hoop op overleving bijna was verkeken. Toen hun voorste linie was gevallen, stapten degenen die erachter stonden over de lichamen en vochten door. Zij werden ook neergeslagen en de lichamen stapelden zich op en de overlevenden trokken naar voren en bleven hun speren werpen als ze op de top van de stapel stonden, onze speren oppakkend die ze naar ons teruggooiden. De mannen toonden uitzonderlijke moed, ze hadden het aangedurfd een zeer brede rivier over te steken, de steile oevers op te klimmen en verder te gaan over zeer moeilijk terrein.

En zo eindigde de veldslag waarbij de Nerviërs zelf en hun naam bijna geheel werden uitgeroeid. Hun oude mannen hadden zich met hun vrouwen en kinderen in de kreken en moerassen verborgen. Toen ze het nieuws van de slag hoorden, realiseerden zij zich dat niets de onoverwinnelijke Romeinen kon tegenhouden en dat niets de verslagen Nerviërs kon redden. Met toestemming van alle overlevenden stuurden ze onderhandelaars naar mij toe en gaven zij zich over. (...)

Ik wilde laten zien dat ik de ongelukkigen met genade behandelde en ik heb er alles aan gedaan om ze te beschermen. Ik zei hun dat ze hun land en forten mochten houden en gaf het bevel aan omringende stammen dat ze geen geweld mochten gebruiken tegen de Nerviërs.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

Een bewering:

Uit deze bron blijkt dat paus Gregorius ervan uitgaat dat continuïteit de kerstening van Engeland bevordert.

- 2p **4** Toon dit aan door aan te geven:
- welke continuïteit Gregorius nastreeft en
  - waardoor deze aanpak de kerstening van Engeland kan bevorderen.

Een geschiedenis:

De Franse koning Filips IV de Schone bepaalde omstreeks 1300 dat de geestelijkheid voortaan belasting moest betalen in zijn rijk, omdat hij dringend geld nodig had.

Paus Bonifatius vaardigde daarop een bul uit, waarin hij de geestelijkheid verbood belasting aan een wereldlijk leider te betalen. Uit woede hierover liet Filips de paus gevangennemen.

- 4p **5** Leg uit, telkens met een verwijzing naar deze geschiedenis, bij welke twee kenmerkende aspecten uit de middeleeuwen deze geschiedenis past.

De middeleeuwen

---

bron 2

In 601 schrijft paus Gregorius de Grote een brief aan Mellitus die als missionaris op weg naar Engeland is:

Vanaf het moment dat u en onze broeders (monniken) die u vergezellen zijn vertrokken, ben ik bezorgd omdat ik geen nieuws heb vernomen over hoe de reis is gevorderd. Echter, als de almachtige God u heeft gebracht bij onze meest geëerde broeder bisschop Augustinus, zeg hem wat ik heb besloten na lang te hebben nagedacht over de kwestie van de Engelsen: in geen geval zullen de heiligdommen van goden in dat land verwoest mogen worden, maar alleen de beelden daarin! Laat wijwater vloeien over deze heiligdommen, richt altaren op en plaats relikwieën, zodat de heiligdommen, mits goed gebouwd, kunnen worden omgevormd van de cultus van demonen naar de verering van de ware God.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 3.

Uit dit fragment blijkt dat de opdracht die Columbus krijgt van Isabel en Ferdinand past bij een middeleeuws kenmerkend aspect, maar ook past bij kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw.

- 4p 6 Licht dit toe door, telkens met een verwijzing naar de bron, uit te leggen:
- bij welk kenmerkend aspect van de middeleeuwen de opdracht aan Columbus past en
  - bij welk kenmerkend aspect van de zestiende eeuw de opdracht aan Columbus past.

Gebruik bron 4.

Uit dit dagboekfragment van Marcus van Vaernewijck kan een oorzaak voor het uitbreken van de Opstand worden afgeleid.

- 2p 7 Licht dit toe door aan te geven:
- welke oorzaak uit deze bron kan worden afgeleid en
  - waardoor deze oorzaak bijdraagt aan het uitbreken van de Opstand.

Gebruik bron 4.

Uit dit dagboekfragment kan een reden worden afgeleid voor het terugroepen van de hertog van Alva door Filips II.

- 1p 8 Geef aan welke reden dat is.

Enkele gegevens over Isaac le Maire (1558/59-1624):

- 1 In 1585 vertrekt de protestantse koopman Isaac le Maire met zijn gezin van Antwerpen naar Amsterdam.
- 2 Vanaf de oprichting in 1602 is hij aandeelhouder en bestuurder van de VOC. Als er geruchten ontstaan over verduistering moet hij deze functie neerleggen.
- 3 In 1609 geeft hij leiding aan 'De Groote Compagnie', een geheim genootschap dat handelt in aandelen van de VOC en probeert de waarde van die aandelen te beïnvloeden.
- 4 Op aandrang van de VOC verbieden de Staten-Generaal het verhandelen van aandelen die nog niet in het bezit van de verkopers zijn. De maatregel betekent het einde van de 'De Groote Compagnie'.

De levensloop van Isaac le Maire kan worden gebruikt om verschillende kenmerkende aspecten uit de vroegmoderne tijd te illustreren.

- 4p **9** Kies twee gegevens uit het leven van Le Maire en verbind die telkens met een ander kenmerkend aspect van de vroegmoderne tijd.

In 1588 werd duidelijk dat de opstandige Nederlandse gewesten zich tot een zelfstandige staat konden ontwikkelen.

- 3p **10** Noem de militaire gebeurtenis in 1588 die mogelijk maakte dat de opstandige gewesten zich tot een zelfstandige staat konden ontwikkelen en leg uit waardoor deze gebeurtenis hieraan bijdroeg.

Gebruik bron 5.

Een bewering:

In deze tabel is zichtbaar dat de beleidswijziging van de VOC in Azië in 1619 succesvol is.

- 3p **11** Licht dit toe door:
- die beleidswijziging te noemen en
  - uit te leggen of uit deze tabel blijkt of deze bewering juist is.

Op 14 juli 1789 bestormde de Parijse bevolking de Bastille, een beruchte gevangenis. Hiermee begon de democratische revolutie in Frankrijk. In augustus 1789 nam de Nationale Vergadering het besluit om als eerste de wetten te hervormen die te maken hadden met de feodale privileges: het feodale stelsel werd afgeschaft.

- 2p **12** Geef aan:
- welk Verlichtingsideaal de revolutionairen met dit besluit nastreefden en
  - welk doel zij hiermee wilden bereiken.

Vroegmoderne tijd

---

bron 3

Columbus houdt tijdens zijn eerste reis naar Amerika een dagboek bij van 3 augustus 1492 tot 15 maart 1493. Hij opent zijn dagboek met een dankwoord aan het Spaanse koningspaar Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië, dat hem de opdracht voor de reis heeft gegeven:

Het was in dit jaar 1492 dat uwe Hoogheden een einde maakten aan de strijd met de Moren die in Europa heersten. Het was de tweede dag in januari van ditzelfde jaar, dat ik in de grote stad Granada de koninklijke banieren van uwe Hoogheden van de torens van de machtige vesting van die stad, het Alhambra, zag wapperen. (...) Later in diezelfde maand, nadat ik uwe Hoogheden had mogen inlichten over het land India en over een daar wonende prins genaamd de Grote Khan, (...) heeft u besloten mij, Christoffel Columbus, naar die gebieden in India te zenden om die landen, hun volkeren en hun prinsen te leren kennen, hun aard, hun gewoonten en al wat daarmee samenhangt te bestuderen. En ook om na te gaan welke maatregelen zouden kunnen worden genomen om hen tot het ware, heilige geloof te bekeren. (...) Uwe Hoogheden, als katholieke christenen en prinsen zo zeer verbonden met het heilige christelijke geloof en de verspreiding daarvan en als zodanig vijanden van de mohammedaanse leer, hebben mij bevolen om naar dat oosten te gaan; echter niet als gewoonlijk over land, maar in westelijke richting! Tot op de huidige dag weten we niet met zekerheid of ooit iemand dat eerder heeft gedaan.

bron 4

Na de Beeldenstorm herstelt de hertog van Alva de orde in de Vlaamse steden. Marcus van Vaernewijck, een burger van Gent, beschrijft in zijn dagboek de situatie na de komst van de Spaanse troepen:

Veel priesters en geestelijken en ook veel wereldlijke katholieken waren zo aangedaan toen zij de grootschalige vervolging en het bloedvergieten van de geuzen zagen, dat zij om verder bloedvergieten te voorkomen, geen namen meer wilden opgeven (ook al wisten zij wel wie er schuldig waren). En zij verboden sommige kosters en kerkdienaars, die loslippig waren en toch personen noemden die gewelddadig waren geweest, dat nog meer te doen. Ook schepenen (stadsbestuurders) gaven de meesten die betrokken waren bij deze misdaad niet aan, dat zou de stad een slechte naam hebben gegeven. Het riep ook medelijden met het volk op, hen zo bedrukt en benauwd te zien. Met hun dood en verlies van goederen zou datgene wat kapotgemaakt en bedorven was toch niet meer hersteld kunnen worden.

bron 5**Aantal VOC-schepen van en naar Azië, 1602-1650**

	van Europa naar Azië totaal	van Europa naar Batavia	van Azië naar Europa
1602-1610	76		44
1610-1620	117		50
1620-1630	141	58	71
1630-1640	157	61	75
1640-1650	165	93	93

Toelichting

Slechts een klein deel van de terugkerende VOC-schepen verging of viel in handen van kapers.

Moderne tijd

In 1866 brak in Maastricht een cholera-epidemie uit. Als gevolg van deze zeer besmettelijke ziekte overleden 298 inwoners, waarvan 295 arbeiders en armen. Deze cijfers komen uit een overheidsrapport, waarin per straat werd bijgehouden waar slachtoffers vielen.

- 6p 13 Leg uit welke oorzaak-gevolgrelatie er bestond tussen:
- de Industriële Revolutie en deze epidemie en
  - de belangstelling van de overheid voor deze epidemie en de sociale kwestie en
  - de sociale kwestie en de voortschrijdende democratisering.

In Duitsland zijn verschillende opstanden uitgebroken. De volgende zes gebeurtenissen die daarmee te maken hebben, staan in willekeurige volgorde:

- 1 Adolf Hitler leidde een opstand tegen de Republiek van Weimar. Hij wilde gebruikmaken van de onrust die was ontstaan door de zware inflatie ten gevolge van de herstelbetalingen. De opstand mislukte en Hitler werd tot gevangenisstraf veroordeeld.
- 2 Matrozen in Kiel kwamen in opstand tegen de slechte omstandigheden op de Duitse schepen. De opstand sloeg over op het Duitse leger en veroorzaakte het aftreden van de keizer.
- 3 De hoge militair Von Stauffenberg besloot een aanslag te plegen op Hitler nadat hij had gehoord dat de SS begonnen was Joden in Rusland massaal om te brengen. Hij werd samen met mede-opstandelingen geëxecuteerd nadat de aanslag was mislukt.
- 4 In Berlijn brak de Spartakus-opstand uit.
- 5 Na de Rijksdagbrand werden duizenden communisten gearresteerd die volgens de nazi's van plan waren een opstand tegen het bewind te beginnen.
- 6 Na enkele aanslagen op de keizer liet Bismarck wetten aannemen die gericht waren tegen de socialistische partij in Duitsland.

- 2p 14 Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 6.

Omstreeks 1880 wordt in Duitsland volop gediscussieerd over een mogelijk koloniaal rijk. Fabri is voorstander van zo'n Duits koloniaal rijk.

- 4p 15 Leg uit waarom een koloniaal rijk volgens Fabri:
- op economisch gebied noodzakelijk is en
  - voor de binnenlandse politiek wenselijk is.

Gebruik bron 7 en 8.

Stel, je schrijft een werkstuk over de buitenlandse politiek van Duitsland tussen 1871 en 1918. Je kunt beide bronnen goed gebruiken om de koerswijziging in het beleid rond 1890 te beschrijven.

- 4p **16** Toon dit aan door:
- bij een van beide bronnen uit te leggen waarom die bron past bij het beleid tot 1890 en
  - bij de andere bron uit te leggen waarom die past bij het beleid vanaf 1890.

Kanselier Bismarck was geen voorstander van de opvatting van Fabri (*zie bron 6*).

- 2p **17** Leg uit welk politiek bezwaar Bismarck had tegen een imperialistisch buitenlands beleid van Duitsland.

In 1901 begon de Nederlandse regering in haar kolonie Nederlands-Indië met de 'Ethische Politiek'. Onderdeel daarvan was onderwijs voor de Indonesische elite. Op de Nederlands-Indische scholen werd een Europees lesprogramma ingevoerd met Nederlands als voertaal.

- 2p **18** Leg uit waardoor deze Ethische Politiek bijdroeg tot de groei van het nationalistische verzet in Nederlands-Indië.

Er bestond een verband tussen de opvattingen van voorstanders van een Duits koloniaal rijk en het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

- 2p **19** Leg uit welk verband dat was.

Gebruik bron 9.

Tekenaar Karl Arnold geeft hier een mening weer over de komende Rijksdagverkiezing.

- 3p **20** Licht deze prent toe door aan te geven:
- met een verwijzing naar de bron welke mening over de verkiezing de tekenaar hier weergeeft en
  - welk verband er bestaat tussen de Rijksdagbrand en de situatie die Arnold hier afbeeldt.

Gebruik bron 10.

In de Duitse steden zijn vlak na de oorlog de puinhopen meestal opgeruimd door *Trümmerfrauen* zoals op deze foto.

- 1p **21** Geef de verklaring waarom dit werk toen juist door vrouwen moest worden gedaan.

Gebruik bron 10.

Foto's als deze zijn in de Verenigde Staten gebruikt om de politieke doelstelling van het Marshallplan over te brengen op de publieke opinie.

- 3p **22** Licht dit toe door:
- het politieke doel van het Marshallplan te noemen en
  - uit te leggen waardoor deze foto dat politieke doel kan overbrengen.

De communistische partij van Oost-Duitsland noemde de Berlijnse Muur een 'Antifascistische Verdedigingswal'.

- 2p **23** Leg uit dat de benaming 'Antifascistisch' past bij het DDR-beeld van West-Duitsland tijdens de Koude Oorlog.

Een historicus beschreef de Brezjnev-doctrine als de Russische tegenhanger van de Truman-doctrine.

- 2p **24** Leg met de kern van de Brezjnev-doctrine uit welke redenering hij daarbij volgde.

Een gebeurtenis:

In november 1983 hield de NAVO een grote militaire oefening waarin een conflict tussen Warschaupact en NAVO werd nagespeeld. De Sovjetregering was bang dat de oefening een voorbereiding was op een échte nucleaire aanval.

Toen de Amerikaanse president Reagan van een Russische dubbelspion hoorde hoeveel paniek er in de Sovjet-Unie was, reageerde hij verbaasd, maar hij paste de oefening wel aan.

Deze gebeurtenis kan gezien worden als continuïteit maar ook als verandering ten opzichte van de jaren 1970.

- 4p **25** Leg dit uit voor zowel de continuïteit als de verandering.

Gebruik bron 11.

Een bewering:

Gorbatsjov verbindt in dit interview een eigen conclusie aan een kenmerk van de Koude Oorlog.

- 2p **26** Geef aan:
- welk kenmerk van de Koude Oorlog Gorbatsjov hier centraal stelt en
  - welke conclusie hij hieruit trok voor zijn buitenlands beleid.

Twee gegevens:

- 1 Tussen 1955 en 1970 steeg het aantal bromfietsen in Nederland geleidelijk van een half miljoen naar bijna twee miljoen.
- 2 Fabrikanten gingen zich in de jaren 1960 steeds meer toeleggen op de productie van bromfietsen voor jongeren.

Beide ontwikkelingen kunnen worden verklaard vanuit hetzelfde kenmerkende aspect van de twintigste eeuw.

- 3p **27** Noem dit kenmerkend aspect en verklaar elk van beide ontwikkelingen telkens vanuit een onderdeel van dit kenmerkend aspect.

Moderne tijd

---

bron 6

In 1879 schrijft de Duitse dominee Friedrich Fabri in een pamflet met als titel *Heeft Duitsland kolonies nodig?*:

Voor de snelle opkomst en uitbreiding van de sociaaldemocratie zijn meerdere economische oorzaken aan te wijzen. Een van de belangrijkste oorzaken is de snelle bevolkingsgroei, vooral in industriële gebieden. Andere oorzaken zijn een veel te snelle industriële ontwikkeling, overproductie en werkloosheid.
(...)

De sociaaldemocratie zoals we die nu kennen, heeft immers haar huidige vorm aangenomen in de tijd waarin de economische crisis begon en de gevolgen van overbevolking duidelijk voelbaar begonnen te worden. In mijn ogen is emigratie niet enkel een middel om de druk van de overbevolking in eigen land weg te nemen. Veel meer denk ik aan de positieve psychologische invloed van een goed voorbereide en goed uitgevoerde en daardoor succesvolle emigratie op het beeld dat veel mensen hebben van emigratie. Al bereik je niet degenen die erg boos zijn, toch zou je de meeste mensen die zich door valse beloftes misleid en onderdrukt voelen, nieuwe hoop kunnen geven: emigratie biedt nieuwe kansen. Daarmee zou je ook paal en perk kunnen stellen aan de om zich heen grijpende ontevredenheid.

bron 7

Op 17 maart 1890 schrijft keizer Wilhelm II een notitie aan Bismarck. Aanleiding hiervoor zijn de berichten van een Duitse diplomaat in Rusland:

Uit die berichten blijkt overduidelijk dat de Russen volop in opmars zijn om strategische posities in te nemen en zich voorbereiden op oorlog. Ik betreur het dat ik zo weinig van de berichten hierover heb ontvangen. U had mij allang op dit grote dreigende gevaar moeten wijzen! Het is de hoogste tijd de Oostenrijkers te waarschuwen en tegenmaatregelen te nemen. Onder deze omstandigheden is het natuurlijk ondenkbaar dat mijn reis naar Krasnoje Selo¹⁾ nog zal doorgaan.

noot 1 Plaats vlak bij de toenmalige Russische hoofdstad St. Petersburg, waar de tsaar in het gezelschap van gasten de jaarlijkse zomermanoeuvres van het Russische leger bijwoonde.

bron 8

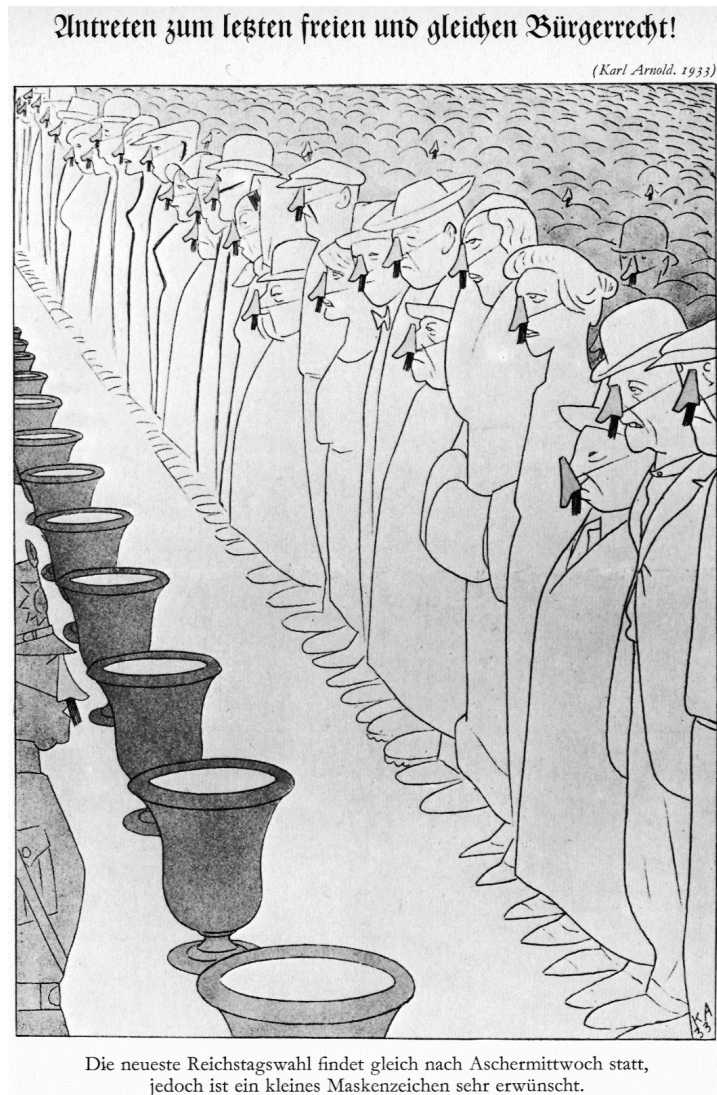
Uit Bismarcks toelichting aan de overige leden van de ministerraad over zijn ontslag als kanselier, 17 maart 1890:

Vandaag ben ik tot het besef gekomen dat ik (...) de buitenlandse politiek van Zijne Majesteit niet meer kan vertegenwoordigen. Hoewel ik een groot vertrouwen heb in de Driebond¹⁾, heb ik de mogelijkheid nooit uit het oog verloren dat deze voor ons zou kunnen uitdraaien op een mislukking. (...) Ik heb er daarom altijd naar gestreefd de brug tussen ons en Rusland niet geheel af te breken. (...) Gezien mijn vertrouwen in de vreedzame bedoelingen van de keizer van Rusland, ben ik niet in staat de maatregelen te verdedigen die Zijne Majesteit mij opdraagt.

noot 1 De Driebond is het bondgenootschap tussen Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië uit 1882.

bron 9

Kort na de benoeming van Adolf Hitler tot rijkskanselier worden er voor maart 1933 nieuwe verkiezingen uitgeschreven. Twee weken voor die verkiezingen verschijnt deze prent van Karl Arnold in het Duitse weekblad *Simplicissimus*:

Titel

"Antreten zum letzten freien und gleichen Bürgerrecht!"

Vertaling: Treed aan voor het laatste vrije burgerrecht dat geldt voor iedereen!

Onderschrift

"Die neueste Reichstagswahl findet gleich nach Aschermittwoch statt, jedoch ist ein kleines Maskenzeichen sehr erwünscht."

Vertaling: Hoewel de nieuwste verkiezing voor de Rijksdag direct na Aswoensdag plaatsvindt, is toch een klein maskertje zeer gewenst.

Toelichting:

Aswoensdag valt in 1933 vier dagen voor de verkiezingen. Het is de dag na carnaval en luidt het begin in van een vastenperiode.

In het midden staan stembussen.

De figuur linksonder draagt een politiepet.

bron 10

Een foto van een straat in Berlijn eind 1945, met *Trümmerfrauen*, vrouwen die aan het puinruimen zijn:

bron 11

In september 1985 interviewt het Amerikaanse tijdschrift *Time Magazine* Sovjetleider Michael Gorbatsjov. Een gedeelte uit dit interview:

U vroeg mij wat het meest bepalend is voor de Sovjet-Amerikaanse relatie. Ik denk dat dit het onveranderlijke feit is dat, of wij elkaar nu leuk vinden of niet, wij uitsluitend samen kunnen overleven of samen zullen vergaan. De belangrijkste vraag die wij moeten beantwoorden, is of wij uiteindelijk bereid zijn om onder ogen te zien dat er geen andere weg is dan met elkaar in vrede te leven. En of wij bereid zijn om onze mentaliteit en onze wijze van handelen om te schakelen van een oorlogszuchtig naar een vredelievend pad.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.